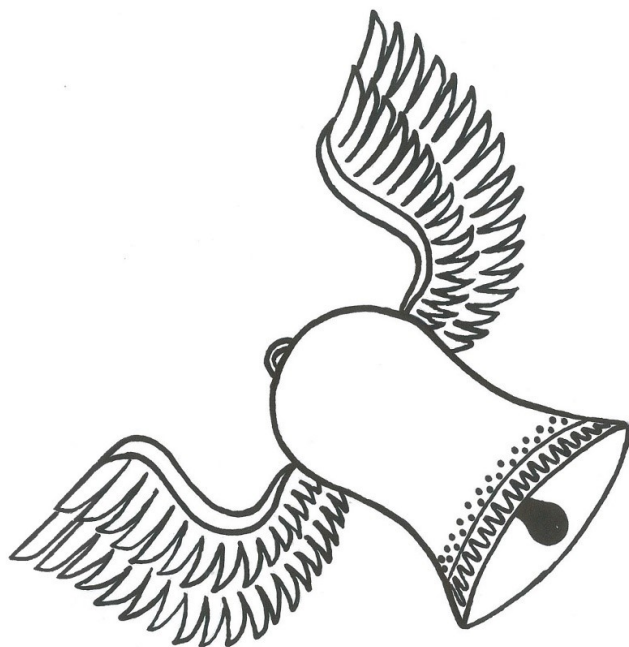

EXPEDICE RALSKO 2018

GYMNÁZIUM PŘÍRODNÍ ŠKOLA, O.P.S.

ODKOUZLENÉ FESTIVITY

Proměna svátečního času
v 2. polovině 20. století

Texty uvedené v tomto časopise představují pouze jeden výstup z výzkumů a jejich výsledků. V případě zájmu o kompletní zprávy nebo další informace sledujte www.prirodniskola.cz

Nebo nás kontaktujte na info@prirodniskola.cz

Autoři: Ema Dvořáková, Johana Němečková, Marie Pávková, Štěpánka Samková, Matyáš Prokopius, Matyáš Toušek, Filip Steklý, Viktor Komárek, Anna Kubcová, Žofie Soukupová

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Najbert, Mgr. Vladěna Smolková, Ing. Petr Martiška

VÁŽENÍ ČTENÁŘI (MÍSTO ÚVODU...)

otevíráte časopis, který je jedním z výstupů odborné práce studentů Gymnázia Přírodní škola. Každý rok se společně se svými učiteli vydávají na dvoutýdenní výzkumy v přírodě, kde se věnují ve věkově smíšených skupinách tématům podle oblasti jejich zájmu. Zatímco někteří zkoumají přírodní biotopy či zaniklá lidská sídla, jedna ze skupin se tradičně věnuje soudobým dějinám. Tento časopis má hlavní cíl zpopularizovat, co tato (naše) skupina vyvádala.

Při pohledu do školních učebnic dějepisu věnovaných tématům 20. století se dočítáme v první řadě podrobnosti o významných osobnostech a politických událostech s celostátním dopadem. Oblast kulturních dějin se však zpravidla omezuje na výčet děl povolených či zakázaných spisovatelů, na úspěchy olympioniků, na seznam režisérů a jejich filmů. O každodenním životě obyvatel se běžný žák školy dozvídá pořád celkem málo. Proto jsme se rozhodli zabývat se v našem výzkumu prožíváním svátků a slavností (odborně nazývaných „festivity“), abychom učebnicové „velké“ politické dějiny doplnili „malými“ dějinami, prožívány

běžnými občany. Cílem naší práce bylo zjistit, jaké svátky a tradice lidé slavili v minulosti a jak je prožívali.

Zajímalo nás také, jak a proč se festivity proměňovaly ve 2. polovině 20. století. Doufáme, že při četbě časopisu budete moci sami promýšlet, jak jste v minulosti prožívali sváteční čas a co pro vás znamená dnes.

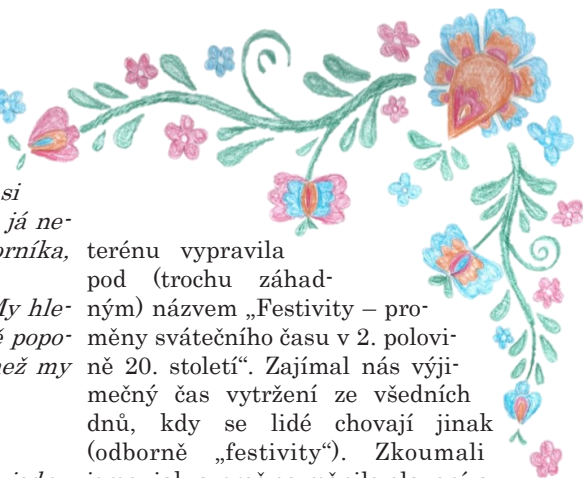
Lokalita, ve které náš průzkum probíhal, zahrnovala obce Březinka, Sodoměř, Katusice a Bělá pod Bezdězem. Vybírali jsme různé typy obcí (město, vesnice, vesnice se statutem střediskové obce před rokem 1989). V obcích jsme celkově navštívili 23 respondentů, kteří se s námi podělili o své osobní prožívání festivit. Pro svůj výzkum jsme využívali tzv. metodu sněhové koule, což znamená, že některé respondenty jsme kontaktovali předem a na jejich doporučení jsme navštívili další. Výpovědi pamětníků jsme anonymizovali. Poznatky z rozhovorů jsme podložili archivním výzkumem v Muzeu Bělá pod Bezdězem a Státním okresním archivu Mladá Boleslav.

JAROSLAV NAJBERT

PRAŽSKÉ GYMNÁZIUM PŘÍRODNÍ ŠKOLA ZALOŽIL V ROCE 1995 JEHO ŘEDITEL FRANTIŠEK TICHÝ JAKO ALTERNATIVU K VELKÝM STÁTNÍM GYMNÁZIÍM.

SLOVO KAPITÁNKY EXPEDIČNÍ SKUPINY

„Takže hledáte někoho, kdo by si s vámi probral slavení svátků? Ale to já nevím, jestli tu máme nějakého odborníka, víte...“

„Ale to nemusí být vůbec odborník! My hledáme někoho, kdo by si s námi prostě popovídal. Někoho, kdo si pamatuje víc než my nebo dobře zná svou vesnici.“

„Třeba nějaký kronikář?“

„Třeba. To by bylo bezva.“

„Tak já se zeptám. Taky tu máme jednu paní učitelku. Nebo jednoho starého pána, k tomu ale jděte až k večeru. Po obědě totiž spí. To by bylo, no... A odkud vy vlastně jste?“

(nebezpečná otázka... Je třeba pečlivě volit slova).

„My... My jsme z Přírodní školy.“

„Z Boleslavi?“

(už není zbytlí).

„Z Prahy.“

(zlověstné ticho na druhé straně).

„Z Prahy... To tedy vážíte dlouhou cestu...“

Paní na obecním úřadě byla překvapená, kde jsme se v její vesnici vzali a proč. Na Gymnázium Přírodní škola je to ale běžná praxe. V červnu se studenti účastní měsíčního projektu - Expedice, výzkumu v terénu. Rozdělí se do několika věkově smíšených skupin a každá se pak zabývá svým vlastní tématem. Téma navrhuje většinou učitelé, ale mohou je vymýšlet i studenti samotní.

Tento rok jsme se vydali do oblasti Ralska a Bělé pod Bezdězem. Naše skupina se do

terénu vypravila pod (trochu záhadným) názvem „Festivity – pro měny svátečního času v 2. polovině 20. století“. Zajímal nás výjimečný čas vytržení ze všedních dnů, kdy se lidé chovají jinak (odborně „festivity“). Zkoumali jsme, jak a proč se měnilo slavení a prožívání svátků v období vymezeném koncem druhé světové války a naší současností.

V oblasti jsme navštívili více než 20 pamětníků v obcích Březinka, Sodoměř, Katusice a Bělá pod Bezdězem. Byli to lidé různých zkušeností. Někteří prožili většinu života za bývalého (komunistického) režimu, jiní právě teď organizují kulturní akce ve své komunitě. Vedli jsme rozhovory s manželskými páry, farářem, kronikáři i paní učitelkou. Navštívili jsme i muzeum, prohlíželi si staré fotografie nebo noviny a plakáty. Naše poznatky a zkušenosti bychom rádi předali ve formě tohoto časopisu.

Při rozhovorech jsme získali víc, než jsme schopni předat. Byla to blízká setkání, při kterých se nám někteří pamětníci velmi otevřeli. Jsme jim velmi vděční. Snad se také jim náš časopis dostane do rukou.

Vám, pamětníkům a všem, kteří nám pomohli, patří naše úvodní poděkování. Zasloužíte si náš obdiv a díky za důvěru a pomoc!

JOHANKA NĚMEČKOVÁ

Svátek práce

Svátek práce se slavil prvního máje už v 19. století a slavily ho různé strany i za první republiky. Třeba v Katusicích byly v roce 1946 dva průvody.

Po roce 1948 už museli slavit všichni společně. Děti měly mávátká a transparenty. Jezdily zde alegorické vozy, na kterých byly květiny, transparenty a lidé. Říkaly se proslovy, které byly většinou stejné a lidem se prolínaly, protože každý říkal to stejné: Jak se máme dobře atd.

V dnešní době se názory lidí na slavení svátku práce hodně liší. Někteří říkají, jak to bylo super a užili si to. Hlavně se jim to líbilo, protože když byly dětmi, tak byli rádi, že mohou být v průvodu s kamarády a užívat si to. Lidem se také líbilo, že obchody byly lépe zásobené (nacházely se tam uzeniny a také exotické ovoce). Posledním důvodem, proč se slavení lidem líbilo, že byli rádi, že jsou v jednotě, měli také rádi Spartakiádu a další takovéto masové akce (jedné

Prvomájový průvod ve střediskové obci Katusice, 1958.

Výpovědi různých pamětníků dokládají, že vliv politiky na slavení svátků nelze hodnotit jednoznačně kladně nebo záporně. Například na oslavy 1. máje vzpomínají někteří s radostí („lidé se rádi setkali a povídali si“), jiní poukazují na to, že byli ke slavení nuceni („na 1. máj se muselo, byla to povinnost“). 1. máj patří dnes de facto k zaniklým festivům. Májové oslavy přitom před rokem 1989 patřily k nejdůležitějším, propagovaly i spojenectví se Sovětským vazem. Zdroj: Obecní úřad Katusice, pamětní kniha.

z pamětnic se po tomto svátku stýská, proto se dívá na ruskou televizi).

Ale ne všem se první máje líbily, někteří na ně nadávali a jsou rádi, že tento komunistický svátek nemusejí slavit znovu. Ale někomu se třeba nelíbilo to, že když sněžilo, museli na sobě mít kroje.

Prekvapilo nás, jak vypadaly alegorické vozy na vesnicích. Většina lidí si pod pojmem alegorické vozy představí obrovská nazdobená auta. Většinou to byl traktor, na kterém byly mašle, větve a pár transparentů.

Průvod jako samotný probíhal tak, že se lidé oblékli do krojů, nazdobily se vozy a připravily se básničky a proslovy. Průvod se většinou konal ve večích městech a střediskových obcích a začínal na shromaždišti, kde se všichni setkali. Lidé cestou říkali proslovy a básničky a vypadalo to, že se to všem líbí a všichni jsou spokojeni, i když ne vždycky to byla pravda.

MATYÁŠ

1. Máj 1982 v Bělé p. B. Projev má tajemník OV KSČ Štefan Omamik. Samozřejmě byla družební návštěva sovětských důstojníků z nedaleké posádky. Zdroj: Muzeum Bělá p. Bezdězem.

Z DENÍKU KULTURNÍ ANTROPOLOŽKY

Členové expediční skupiny se každý den střídali v zapisování zážitků z našeho výzkumu do deníku. Terénní deník je jednou z metod výzkumu kulturních antropologů, kteří stejně jako historikové zkoumají minulost, dosud žijou ve vzpomínkách i rituálech současníků. Co jsme zažili ve středu 6. června v Sudoměři zapsala naše kapitánka.

Je to teprve dva dny, co jsme vyšli ze základny v Bělé, ale myslím, že snad každý mi dá za pravdu - pocitově už je to tak měsíc! Před 24 hodinami jsme vkročili na kouzelnou půdu Sudoměře, kde jsme měli přespat. Neměli jsme nejmenší tušení, že nás tahle neprůjezdná vesnice (tak rychle!) adoptuje.

Ráno jsme už z okna našeho druhého patra viděli tradiční „pánský klub“, který se schází u Františka v 7:30 na kávu. Pozvání se rozhodně nedalo odmítnout. Naše rozplácené buchty k snídani doplnil ještě meruňkový koláč paní starostové a buchty od paní Šturmové! V rámci snídaně jsme i vyzpovídali místostarostu pana Dvořáka - nechyběly rady do života, ani tipy na vdavky.

Kluci hrdinně odjeli zachránit zdejší studánku, Markétka s námi obešla vesnici a dala nám tipy, za kým jít dělat rozhovory. Přidružila se k nám bývalá učitelka, která působila na zdejší škole. Vyprávění o její rodině stvořilo kulisy vesnického příběhu a pomohlo nám poznat spoustu jeho důležitých postav.

Zatímco na mě pátil David svoje profí novinářské otázky, obhlédli ostatní statek a kravín u jednoho ze synů bývalého starosty. Když jsem je hledala, popis „bílý dům s pavlačí“ nestačil. Tak jsem se totiž dostala do cizí ohrady s koněm.

Přijel Horák a Matouš s obědem a odvezli nám reportéra Davida. Poledňák jsme strávili kempením na dětském hřišti na návsi. Paní Lenka se u nás stavila i s dcerkou Sofínkou a psem Speedym. Má prý „nejkrásnějšího a nejsvalnatějšího muže“ ve vesnici.

Pak jsme se rozdělili na dvě skupinky. My jsme šli ke Štrosům (zítra mají 60 let výročí svatby). Hodně silně se jich dotkla kolektivi-

zace, a tak se i jejich líčení historie lišilo od líčení paní učitelky.

Druhá skupinka šla ke kouzelné babičce Novákové. Ema zjistila, že má umělé zuby. Samotná babička na skupinku taky udělala dojem. Hlavně teda na paní učitelku Vladku. Že je tak svérázně svá. I svým slovníkem.

František s pár dobrovolníky uvařil k večeři svou legendární bramboračku. Pak jsme šli za Lenkou na koně. Kovojobové z Prahy jsou na návsi celkem svátek. Zapřisáhli jsme se, že se tím nebudeme chlubit jiným skupinám.

Blíží se večer, co teď? Jako správní výzkumníci do hospody! Tam samozřejmě čepuje František. Starosta nám sehnal přes Pepu míč. František nám dal chipsy. Viktor strávil podstatnou část svého večera háčkováním šňůry. Hráli jsme nohejbal s Pepou. Bylo to fakt vtipný a idylický! Starosta si ještě pokecal s Vladkou a Emou. O své dceři, drogách i mistrovství na motorkách.

Jarda říká, že takhle vypadá kulturní antropologie – přijdeme do vesnice a během jednoho dne se zorientujeme v celé vztahové síti. Kdo s kým, kdy, co... a nejlépe dvě generace dozadu.

Vladka okouzluje celé davy. Myslivce, starostu,... a spoustu dalších.

Zapadá slunce nad naším malým světem. Vladka spéká tři rošty. Žofka si čte Blesk. Nikolka staví hrad. Ostatní hrajou kenta. Silně citově dotknuti mluvíme o svých nových známých. Bez přehánění a s trochou patosu můžu říct, že jsme tu doma. Ach, díky, maticko drahá sudoměřská!

JOHANKA NĚMEČKOVÁ

Masopust: obnovený svátek

Masopust je doba od Tří králů do Popeleční středy (40 dní) a jde při něm o to, aby se hodovalo před tím, než se začne držet přísný půst před Velikonocemi. „Ty dny půstu se člověk může najíst jen jednou dosyta, aby pocítil hlad. Je to dobré i kvůli zdraví, že si člověk to jídlo taky odepře,“ říká pan Škoda, farář z Bělé.

Lidé co se sejdou na průvod, se nejdříve zeptají starosty o povolení průvodu a obcházejí celé město nebo vesnici. Při průvodu mají několik zastávek, na kterých většinou od lidí dostávají různé jídlo, a na konci průvodu se vyhodnotí nejlepší maska např. medvěda nebo kobyly.

Během komunismu se průvody přestaly v mnoha obcích chodit. Většina pamětníků

říkala, že ve vesnicích kolem Bělé se masopust už neslaví a když už se snaží obnovit jeho tradici, tak obnovují jen hodovací část a karneval.

„No já si osobně myslím, že takovýto svátek patří spíš na Moravu, tady nevím. Tady lidi nejsou tak věřící,“ popsala vztah k tradici paní v knihovně v Bělé.

ci paní v knihovně v Bělé.

Třeba ve vesnici Sudoměř se snaží tento svátek obnovit celý, jak hody, tak průvod a

půst. „Ale slavení nebo držení půstu se účastní třeba jen čtvrtina lidí z vesnice,“ řekl místní rodák pan Štros, který na průvodu chodil jako dítě.

FILIP, 13 LET

? KDYBYSTE SE MĚLI ZŮČASTNIT MASOPUSTU, JAKOU BYSTE SI VZALI MASKU VY?

NA TÉTO FOTCE JSOU OBČANÉ ZE SUDOMĚŘE V ROCE 2017, KTEŘÍ SE PŘEVLEKÁJÍ DO KROJŮ NA MASOPUST. MASOPUST SE NA NĚKOLIK LET VYTRATIL Z VEŘEJNÝCH OSLAV. ZNOVU SE VRÁTIL. TRADIČNÍCH MASEK VŠAK UBÝVÁ, ZEJMÉNA DĚTI SI OBLÉKÁJÍ MASKY SUPERHRDINŮ A SCI-FI POSTAV.

Klíč ke svátkům a rituálům 2018

- 1.1. Nový rok
Je to svátek nového roku. Původně se slavil na zimní slunovrat, pak se začal spojovat s narozením Ježíše Krista, byl chápán jako počátek nového roku a byl přesunut na 25. 12. S příchodem gregoriánského kalendáře se přesunul na 1.1. Na Nový rok se pořádají oslavy a předávají se přání tzv. novoročenky.
- 6.1. Tři krále
Svátek se slaví 6. 1. a končí s ním vánoční doba. Slaví se proto, že se údajně tenhle den přišli poklonit a předat dary (zlato, myrhu a kadidlo) Ježíškovi do Betléma. Nejčastěji se uvádí, že se tihle mudrci jmenovali Kašpar, Melichar a Baltazar. Tradicí je, že se na tenhle svátek chodí na obchůzky a na dveře se píše K+M+B. Znamená to *Christus mansionem benedicat* – Kristus ať obydli žehná.
- 15.2. Hromnice
Lidový název Hromnice je odvozený z hromu. Lidé se hromu obávali a tak na ochranu v tento den zapalovali svěcené svíce, kterým říkali hromnice. Hromnice otvírají období roku, které vrcholí veselým masopustem.
- 1.2. Masopust
— Je to doba, která probíhá 40 dní před Velikonoci a oslavuje plodnost, zdraví, hojnost a blahobyt. Jeho součástí je 5 masopustních dnů, ve kterých se pořádají zabijačky a různé průvody. Po masopustu následuje půst, který začíná v Popeleční středu.
- 7.3.
- 21.4. Velikonoce
Jsou to oslavy jara a Zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Je to pohyblivý svátek. Během půstu se o Smrtné neděli vynáší Morena, která symbolizuje zimu. Morena se pak spálí a vhodí do vody. O poslední půstní neděli (Květné) se připomíná vjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma. V tento den se světlí větvičky jívy, které mají připomínat palmu. Poté následuje Pašijový týden, což je poslední týden před Velikonoci.
V tento týden je Modré pondělí, Žluté úterý, Škaredá středa a Zelený čtvrtek. Na tyhle dny se také vážou různé zvyky. Na Velký pátek byl ukřižovaný Ježíš Kristus a lidé taky věří, že je to jediný den v roce, kdy se země otvírá a vydává své poklady. Půst končí až na Velikonoční neděli, kdy vstal Ježíš Kristus z mrtvých. Na tento den chodíme na obchůzku s pomlázkou, pečeme
- 30.4. Pálení čarodějnic
Neboli Filipojakubská noc se slaví v noci z 30. dubna na 1. května. Věřilo se, že zlé síly měly největší moc právě v tuto noc. Symbolem těchto sil byl ďábel se svými pomocnicemi čarodějnicemi a údajně škodili lidem. Lidé se proto chránili tím, že zapalovali ohně a doprostřed dali figurínu, která představovala čarodějnic. Přitom říkali různá zaříkadla. Dnes je pálení čarodějnic spíše příležitost se setkat s přáteli a známými.

Klíč ke svátkům a rituálům

- 1.5. Máj
Svátek se koná 1. května. Máj je čas lásky. Jedna z tradic je stavění máje, což je dřevěný kůl se zdobeným věncem nahoře. Ve vesnicích se pak pořádaly soutěže ve šplhání. Také byly noční hlídky, protože kdyby jim někdo májku ukradl, ostatní vesnice by se jim vysmály. Máj je také svátek práce.
- 12.6. Den matek
Oslava připadá vždy na druhou květnou neděli a slaví se na počest matek a babiček.
- 28.8. Dožínky
Jsou to slavnosti sklizně obilí. Dožínky začínaly s odvozem posledního svazku obilí z pole. Odvážel se na voze s průvodem a pěkně ozdobený. Důležitým předmětem byl dožínkový věnec uvitý z obilných klasů a se stuhami. Věřilo se, že má kouzelnou moc nad úrodou. Věnec byl určen hospodáři nebo vrchnosti či šafáři. Při slavnosti nechybělo pohoštění, tanec a zábava. Někde ještě nechali na poli několik neposečených klasů obilí. Byl to příslib velké úrody v příštím roce.
- 2.11. Dušičky
Slaví se 2. listopadu a v kalendáři ho najdeme jako Památku zesnulých, ale lidově se tomu říká Dušičky. Slaví se tak, že lidé chodí více než jindy k hrobům svých zesnulých a uctívají jejich památku. V dnešní době se Dušičky nahrazují Halloweenem.
- 6.12. Sv. Mikuláš
Slaví se 6. prosince. Postava Mikuláše je historicky doložená. Lidové mikulášské obchůzky dříve lidé hodně prožívali. Dnes je mikulášské koledování jednou z nejrozšířenějších tradic u nás. Smysl těchto obchůzek zůstal stejný: obdarovat a udělat radost lidem a někdy být tak trochu výchovnou metodou pro ty, s nimiž si rodiče nevěděli rady.
- 24.12. Vánoce
Svátek se slaví, protože se v tuto dobu narodil Ježíš Kristus. Před Vánoci je Advent, který trvá čtyři týdny až do Štědrého dne. Během něho se drží půst. Na Štědrý den se večer dělá štědrovečerní večeře. Typické jsou pro ni ryby a bramborový salát. Po večeři se většinou rozdávají dárky, které byly pod vánočním stromčkem. Po Štědrém dni následuje 1. Boží hod vánočním a pak 2. Boží hod vánoční. Během Vánoc se drží různé zvyky jako např. lití oliva nebo pouštění lodiček.

Svatba nadvakrát

Pod tímto slovem si asi každý představí mladou nevěstu a ženicha, nádherné bílé šaty, velkou hostinu s dortem, rozlučku se svobodou, zvyky, krásné a slunečné místo, obřad. Nejspíš každý byl na nějaké svatbě a ví, jak to probíhá. Taková jednoznačná věc je obřad, řeknou si “ano” či “beru” a jde se na hostinu. Ale při našich rozhovorech nás něco přece jenom zarazilo.

Někteří naši pamětníci měli dvojí svatbu, někdy i všechno v jeden den. Jak je to možné?

Asi většina lidí ví, že jsou dva druhy sňatků, církevní a občanský (civilní). Církevní sňatek probíhá zpravidla v místě náboženském (kostel), oddává většinou kněz a vše se odehrává podle předpisů (zvyků) příslušné církve či náboženství. Občanský sňatek probíhá na úřadě, vede ho většinou státní nebo obecní úředník.

Před socialismem byl běžný církevní sňatek. Komunistickému režimu se to ale nelíbilo, a tak byl platný jenom občanský sňatek. Když už chtěl někdo za každou cenu církevní sňatek, musel mít první občanský a poté až církevní. K církevnímu sňatku museli ještě podat papíry od úřadu, kde měli ten první sňatek, občanský. Někteří lidé dokonce vůbec nesměli mít církevní svatbu. Teda oni by ji mít mohli, ale pak by

Rodinné album s fotografiemi ze svatby najdete snad v každé rodině.

nejspíš přišli o práci. O tajných stavbách v kostele nám vyprávěla třeba jedna bývalá paní učitelka, dozvěděli jsme se i to, že se do kostela odjíždělo na motorce v teplákách, aby nikdo nepojal podezření.

Ale stál ten církevní sňatek lidem za to? Tolik problémů s tím bylo a přesto mnozí z pamětníků, s kterými jsme mluvili, tu dvojí svatbu měli. Mluvili jsme s panem farářem Kamilem Škodou z Bělé pod Bezdězem, který nám o tom něco řekl:

Dnes jsou platné obě dvě svatby, civilní i občanská.

ANNA

Básnička k MDŽ

*V míru jsme se narodili,
maličké jsme ještě dnes,
chceme být své české zemi,
pro štěstí a pro radost.
V míru jsme se narodili,
nevíme co je to hlad,
miluje nás táta, máma,
miluje nás celý stát.
V míru jsme se narodili,
v míru chceme stále žít,
radovat se, učit, zpívat,
mír nám nikdo nesmí vzít.*

Málo známé křesťanské slavnosti

Křesťanství má, jako skoro každé náboženství, mnoho svátků. Tyto svátky se slaví v každé církvi jinak a v každé se také nemusí slavit všechny. Církev, ve které je jich opravdu hodně, je římskokatolická (lidově katolíci). Při našem zkoumání jsme narazili i na svátky nebo slavnosti, které dříve byly běžné, ale my jsme je vůbec neznali.

Květná neděle

Květná neděle nemá přesné datum, stejně jako Velikonoce. Z duchovního hlediska se slaví příjezd Ježíše do Jeruzaléma. Když přijížděl, jel na oslu a lidé před něj kladli své pláště a palmové listy. Dnes se v okolí Bělé slaví třeba v Bořejově. Vypadá to přibližně tak, že se posvěti ratolesti (kočičky) a kladou se před průvod.

Modlení za počasí

Modlení za počasí bylo důležité hlavně pro

malé zemědělce. Dělali to tak, že šli průvod obcí. Dnes se to už nedělá. Mimo jiné je to pravděpodobně způsobeno vymizením malých zemědělců, kteří by byli na počasí závislí.

”

PRŮVODY
BOŽÍHO TĚLA
BÝVALY
KRÁSNÝ. KŘESŤANŮ
JE STÁLE MÍŇ A MÍŇ.
A PROČ JE JICH MÍŇ?
MÁME SE DOBŘE.

Svátek Božího těla

Tento svátek se slaví na konci května. Vypadá to tak, že se jde průvod mezi venkovními oltáři a děti mohou házet květiny na zem. Vždy se u každého oltáře přečte kus písma. Dnes se slaví třeba ve Vísce u Březovic.

Velká škoda těchto svátků je, že se už neslaví. Když jsme se na tuto otázku zeptali pana faráře Škody, tak nám řekl: „Průvody Božího těla bývaly krásný. Křesťanů je stále míň a míň. A proč je jich míň? Máme se moc dobře.“

Co se jinde neslaví

Každá vesnice je takový malý svět. Obzvláště dříve se to hodně projevovalo. A aby se různé vesnice oddělily od ostatních, slavily “své svátky”. Nebo je prožívaly jinak.

Například v malé vesničce na kopci, Sudoměři, nám bývalá paní učitelka vyprávěla o tradici stavění májky. Nejdřív si museli vyhlídnout dostatečně vysoký a pevný strom a pak ho ozdobit různými fáborčky. Aby ji nikdo z jiné vesnice neporazil, postavili si pod ní stan, narazili do ní kosa a střídali se při hlídkách ve dne v noci. Pak se na konci května pořádala oslava a fáborkový klenot vesnice se slavnostně kácel. Jednou májku někdo pokácel a vzal právě ve chvíli, kdy místní oslavovali v hospodě.

Tyhle “krádeže” se dnes už nedělají, protože když jsme byli v Sudoměři na začátku června, májka pořád stála zcela nedotčená. Ale co se určitě dělá, je společné sbírání ořechů na každý podzim. Na návsi totiž stojí velké množství ořešáků, které patří Sudoměři.

Když jsme se na nějaké zvláštnosti ptali pana Kuntoše v Katusicích, řekl nám hned o dvou neobvyklostech.

První je Shazování kozla v Katusicích. Byl to křesťanský rituál, který měl sloužit jako památka na Ježíšova apoštola Jakuba. Ten byl v Jeruzalémě mučen Herodem a nakonec společně se svým kozlem svržen ze střechy. Kozla shazovali i v Katusicích a to až do roku 1930. Tuto tradici zrušili kvůli její brutálnosti.

Z brožury SHAZOVÁNÍ KOZLA v podání písmačka J. E. Konopase s doplňky:

“Po shazování byla společná hostina a po té taneční zábava. Než kozel ze střechy dolu na zem dopadl, učinil kopelec, totiž otočil se již v plném pádu. Když spadnul, srazil si hlavu, polámal hnáty a taky se potřískal až dolů zlámal vaz, přerazil si žebra.

Některí pacholci přiskočili k němu s holemi a klackami, aby ho dobili. Řezníci však ho povalili a zabili. Krev jeho chytali a namáčeli šátky v krvi kozlově a ukládali. Zabitého kozla z kožicha stáhli, maso jeho odesli do hospody, kdež pekli, vařili a masa porce krájeli a k snědku upravené ho stále nosili.

Za stržené peníze kozla zaplatili a co přebývalo dostali muzikanti.”

A ten druhý je o něco veselejší. Jedná se o Katusické posvícení, které se konalo vždy 12. listopadu na sv. Martina. Při těchto svátcích byli pozváni příbuzní a známí na návštěvu. Jedly se koláče, husa, pilo se pivo a spousta dalšího jídla a pití. Dnes se hostina stále dělá, ale lidé to neberou tak vážně.

Jak v Sudoměři, tak i v Katusicích a dokonce i v menším městě Bělá pod Bezdězem a určitě i ve více vesnicích se vždy na Zelený

Při takzvaném vrňčení se dříve děti modlily u křížku ba návsi v Sudoměři.

” NA ZELENÝ ČTVRTEK ODLETÍ ZVONY DO ŘÍMA. A TAK SE MÍSTO TOHO CHODILO VRNČET. CHODILI JENOM KLUCI. ALE POZDĚJI I HOLKY – KLUKŮ BYLO MÁLO, TAK JE MUSELY PODPOŘIT. V SOBOTU PAK CHODILI A VYBÍRALI PENÍZE. ZPÍVALI PŘI TOM: „Ó, JIDÁŠÍ ZRÁDCE, COS TO UČINIL? ŽE JSI SVÉHO MISTRA ŽIDŮM PROZRADIL. ZA TO BUDEŠ VĚČNĚ V PEKLE PYKATI...” VŽDY SE KONČILO U KŘÍŽKU, KDE SE POMODLILI.

čtvrtek chodilo a ještě pořád chodí tzv. vrnčet. Vrnčení je pochod dětí od domu k domu a u toho dělají velký rámus řehtačkami a speciálními trakari, zpívají píseň „Ó Jidáš zrádce...“ Vrnčí se, protože všechny zvony z kostelů „odletěly do Říma“ (nezvoní se na výraz smutku). Na koledě děti dostávají peníze, které si pak buď rozdělí, a nebo se z

nich financují různé dětské akce, např. dětský den...

Každá vesnice je nějak výjimečná a má to své kouzlo, které se může schovávat právě v těchto svátcích nebo tradicích.

MARUŠKA

Obr. Básnička pro vánoční besídku.

„Odkouzlení“ náboženského prožívání svátku jako důsledek kombinace různých faktorů lze ilustrovat na příkladu Vánoc. Ideologický tlak marxismuleninismu a vědeckého ateismu na každodenní praxi školní výuky ilustruje zásah bývalé paní učitelky do textu básničky pro vánoční besídku, kde jsou odstraněny zmínky o Ježíškovi. Nelze však jednoznačně stanovit, jak významný byl podíl politiky ve srovnání s nepolitickými faktory, jako byla např. změna životního stylu (Vánoce jako „svátek konzumu“). Zdroj: osobní archiv pamětnice, bývalé učitelky).

Karel Mašek:

VÁNOČNÍ STROMEČEK.

(Přednášejí dva žáci; jeden, ukryt za větve stromku, odpovídá.)

»Stromečku zelený,
vítám tě v městě,
jak jsi se odhodlal
k dlouhé té cestě?
Z paseky zelené
přišel jsi z dále,
kde malí zajíci
s tebou si hráli.«

Na naší pasece
smutno je nyní,
sníl na ni napadal,
skrylo ji jíní,
zajíci utekli,
bylo jim zima,
pod sněhem tichounce
všecko tam dřímá.

»A ty máš stromečku.

Já jsem sem přiletěl
v kratičké době:
šel kolem Ježíšek, *Kalich*
ten mne vzal k sobě,
nesl mne v plášti svém
přes hory, dolů,
hezky mne okrášlil,
bych nebyl holý.

»Vítám tě, stromečku,
naš dobrý známý,
vid', že teď na vzdýcky
zůstaneš s námi?
Maminka kouteček
v pokoji dá ti,
počkáš, až Ježíšek
přesrok se vrátí.
Já se zas navrátím

Reflexe mojí práce na expedici

První Expedice, a ještě tak zvláštní téma. Měla jsem z toho dost pochybný dojem, vůbec jsem nevěděla, co od toho mám čekat. Dalo by se říct, že jsem se toho i bála. Březinka! Uvědomila jsem si, že pořádně nevím, co mám dělat. Sotva jsem znala své otázky týkající se svatby. Oddychla jsem si, když úplně první rozhovor byl o ničem. Pan Peterka nám toho moc neřekl. Ale vtáhl mě do toho a do dalších rozhovorů jsem šla s nadšením. První kronika. Hned jak jsem ji dostala do rukou, cítila jsem něco, co nedokážu ani popsat. Listovat kronikou mě na tolik bavilo, že mi ani nevadilo, že to nejde vůbec pře-

číst a stále je to o proměnlivém počasí. Rozhovory šly jeden za druhým a vše šlo jako po másle. Myslím, že jsem se stále osmělovala. Jediné, co mě trápilo bylo, že jsem si chtěla zkusit vést rozhovor. Úplně poslední rozhovor jsem toho dosáhla, ale zrovna tento rozhovor byl jeden z nejhorších ☹!

Expedice mě natolik posunula, že si myslím, že jsem schopná zastavit na ulici kohokoliv a zeptat se ho kolik bylo svatebčanů na jeho svatbě. A spousta dalších věcí, o kterých jsem ještě 3. června silně pochybovala. Na tom něco bude!

ANNA

SHRNUTÍ: SVÁTKY V PROMĚNĚ

Je toho hrozně moc. Toho, kolik jsme zažili, kolik nám lidé řekli, o kolik se posunuly naše pohledy, s jakou štědrostí o vstřícností jsme se setkali.

Chtěla bych to sepsat do tohohle textu. Alespoň záblesk třeba.

Ve starých tradicích je cítit závan osvědčeného rytmu života a také tajemna. Vlivem různých jevů se ale slavnosti změnily, některé zmizely. Co na ně v historii 20. století mělo takový vliv?

Rozhodně člověka napadne politika. Některé svátky byly povinné (1. máj), jiné vyhodnocené jako nevhodné (náboženské svátky). Ale také se různými rozhodnutími (odsun sudetských Němců, kolektivizace) měnilo tradiční složení komunit i její podoba, měnily se tradiční instituce, které slavní svátků zajišťovaly.

Co dál rozhodně zatřásl s podobou slavní svátků, je úbytek věřících. Některé svátky tak ztrácí na významu, upadá jejich význam. Další příčinu, těžko pojmenovatelnou, niternou, ale velmi podstatnou, je změna životního stylu lidí. Konzum svátkům neprospívá už ze své podstaty. Svátek musí být totiž tou výjimkou lišící se od běžného života. Aby plně fungoval, je potřeba tento kontrast a také částečné „obětování se“, přispění k něčemu většímu. Význam svátku měl jednotlivce přesahovat. „Lidé se ale chtějí bavit. Teda nechat se bavit,“ vysvětloval pan Matoušek z Kulturního úřadu v Bělé pod Bezdězem, proč je těžké veřejné akce udržet při životě. Podobnou myšlenkou navazuje farář Kamil Škoda z Bělé p. Bezdězem: „Dnes lidé žijí jinak. Lidé se scháze-

li. V hospodě. Na veselici šli všichni, protože to bylo jediné kulturní vyžití. Dnes je nabídka tak velká, že si toho člověk už neváží.”

Všechno dohromady nějak utváří dnešní podobu svátků.

Svátky udávaly jistotu jednoty a rytmu. Rok podle nich ubíhal ve vyvážené harmonii.

Snad ta prudká změna, odklon od zaběhlého pořádku, příliš náhlý na to, aby si na něj společnost uvykla, aspoň zčásti způsobuje dnešní pocity osamělosti, ztracenosti, nejistoty, deprese. Chybí nám staletý rytmus našich předků. Chybí nám půst po masopustu, chybí nám pohřeb s dostatkem pláče. Jak můžeme opravdově prožívat radost a blahobyt, když ve strachu utíkáme před smutkem a odříkáním si?

Snad společnost hledající štěstí hledá doopravdy ztracený balanc.

Tento čas nás obohatil o mnohé. A je tu něco, co velmi převyšuje náš výzkum... Dobro lidí. Vstřícnost, pohostinnost, otevřenost, štědrost, obětavost a přátelskost naplňovaly naše dva terénní týdny. Do rozhovorů prosvítaly paprsky osobních mouder a filozofií. Děkujeme...paní Jitce, panu Dvořákovi, bývalé paní učitelce ze Sudoměře, panu Kroupovi, paní Lence Šturmové, manželům Štrosovým, paní Svárovské, manželům Kuntošovým, panu faráři Škodovi, paní Kovářové, panu Matouškovi, pánovi z pohřební služby, panu Mittenhuberovi a všem dalším, na které jsme si teď nevzpomněli. Speciální dík Františkovi ze Sudoměře!

JOHANKA NĚMEČKOVÁ

” PROČ NEJSOU LIDÉ TOLIK Pobožní? Drív to bylo zakázaný. A teď ty starý už umřeli a mladý na to nebyli vycpaní. Nebyli vedení k víře. Lidé mají dnes jiný možnosti.

” POUŤ, POSVÍCENÍ – I HOUPAČKY SEM JEZDILY, STŘELNICE... DNESKA UŽ SE TO NEVYPLATÍ NIKOMU SEM PŘIJET.

MINULOST SI PODÁVÁ RUKU S PŘÍTOMNOSTÍ

Na několika příkladech jsme ukázali, jak a proč se v průběhu druhé poloviny 20. století proměňovalo slavení a prožívání svátečního času. Zatímco některé dříve masově navštěvované festivity zanikly (například selská jízda, náboženské průvody, prvomájové průvody), některé další přetrvaly, i když v některých případech pozbyly svůj původní (zpravidla náboženský nebo politický) význam (masopust, tradiční „vrnění“, Velikonoce, lampionový průvod, Vánoce).

Nabízí se samozřejmě otázka, proč by mělo současníky zajímat, jak se v minulosti slavily svátky. Vedle toho, že historie je zdrojem kulturní tradice, nabízí se okolnosti politického tlaku jako zajímavý prostor pro srovnání se současností. Je pro nás samozřejmě, že se (ne)účastníme různých festivit, a často nad svým aktivním či pasivním zapojením ani nepřemýšlíme. Okolnosti slavení svátků v minulosti nám pomáhají lépe kriticky nahlédnout, jaké svátky a tradice slavíme dnes a které bychom měli aktivně udržovat i v budoucnu.

Jako námět pro další výzkum se nabízí ověřování hypotéz, proč se lidé - podle údajů respondentů z řad organizátorů samospráv - stávají pasivními klienty a konzumenty zábavy a v důsledku své pasivity přispívají

k tomu, že některé další svátky doslova „mizí před očima“.

Na druhou stranu představme si, jak by dnešní děti tančily pod májkou... Jak by vlastně vypadal ideální svátek dnešní doby? Lidé touží po adrenalinu, co největší show, být první a oblíbení, zvládnout víc činností najednou a klidné prožívání svátečního času pro ně může být vlastně nezajímavé a moc pomalé.

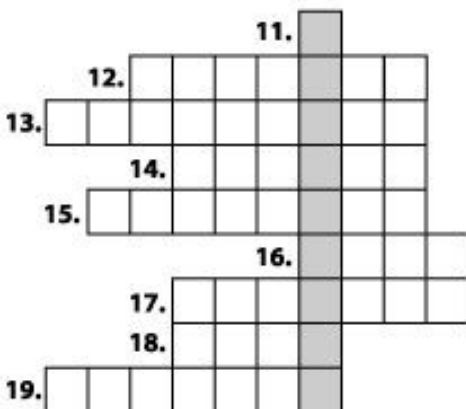
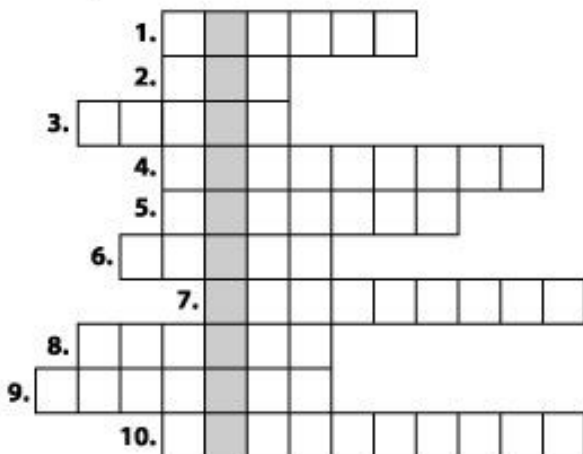
V tempu dnešní doby se pak ztrácí individuální příběhy minulosti, chvíle radosti i protivných pocitů z toho, že člověk je nucen účastnit se průvodu a svou účastí vyjadřuje politický postoj. Přetrvává dodnes nějaké individuální či kolektivní „dědictví“ těch malých morálních dilemat? Zajímá někoho, že zaměstnanci JZD slavili dožínky sklizně z polí, která sedláci i běžní hospodáři museli v 50. letech družstvům odevzdat - často za násilných okolností? Mají se mladí lidé zajímat o to, kolik občanů bylo nuceno se při politických svátcích „přátelsky družít“ s ruskými vojáky, které v srpnu 1968 označovali za okupanty—jak dokládají plakáty v muzeu? Necháváme otázky otevřené, aby je každý mohl zodpovědět po svém. Můžete se s námi podělit o svůj názor.

JAROSLAV NAJBERT

1. Rituál, který následuje po smrti člověka
2. Zkratka Mezinárodního dne žen
3. Vysoký sloup s květinovým věncem, vztyčovaný na jaře
4. Název středy, kterou začíná předvelikonoční půst
5. Svátek zemřelých

6. Zvíře, shazované z katusických střech
7. Den boje za svobodu a demokracii se slaví 17.
8. Doba před Vánoci
9. Oslavy sklizně
10. Svátek jara a Zmrtvýchvstání Ježíše Krista

11. První písmeno v synonymu slova slavnost
12. Lokální zvyk, provozovaný na Zelený čtvrtek
13. 28.9. Je den České...
14. Uzavření manželství
15. Na ... o den více
16. Zkratka pro Velkou říjnovou socialistickou revoluci
17. Jeden ze tří králů
18. Období rituálního hladovění
19. Prvomájové ...